

Ольга Сімсон

доктор юридичних наук,
професор кафедри цивільного права № 2
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
директор Інституту права, технологій та інновацій
(м. Харків, Україна)
simson.o.e@gmail.com

УДК 340.11.03:004

ІТ-ПРАВО З ПОЗИЦІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ, ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ І ВИКЛАДАННЯ

АНОТАЦІЯ. Стрімкий розвиток ІТ-технологій та ІТ-галузі спричиняє нові виклики для правової науки і практики. У відповідь на ці виклики формується право інформаційних технологій, або ІТ-право, яке потребує правового аналізу як із позиції теорії, так і з позиції вирішення конкретних прикладних завдань. У міжнародних та українських виданнях не сформовано єдиного підходу до розуміння ІТ-права, а тому виникає необхідність дослідити його як нове явище, феномен.

Мета статті полягає в аналізі сучасних підходів до визначення ІТ-права в українському та міжнародному вимірах, їх узагальненні для формування можливого розуміння права інформаційних технологій у процесі викладання та здійснення наукових досліджень.

Сформульовано три підходи до визначення ІТ-права, а також його бачення як одного з найбільш перспективних напрямів розвитку сучасної юриспруденції та спеціальної підготовки конкурентоздатних юристів покоління *Legal Tech*. З'ясовано його місце у системі права і співвідношення з інформаційним та цифровим правом.

У результаті проведеного дослідження доведено, що ІТ-право претендує на те, щоб стати самостійною галуззю права із притаманним їй предметом, методологією, об'єктно-суб'єктним складом і принципами регулювання. Виокремлено специфічні ознаки ІТ-права нової епохи та перспективи розвитку його окремих інститутів на найближче майбутнє як в Україні, так і поза її межами.

Ключові слова: ІТ-право; інформаційне право; цифрове право; інформаційні технології; право і технології; *Legal Tech*.

ІТ-право як певний тренд виникло в Україні нещодавно й одразу привернуло увагу і юристів-практиків, і науковців. Звичайно, право реагувало на соціально-економічні зміни, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, що повністю змінили уявлення про суспільні відносини. Поява нової реальності, віртуального простору ведення бізнесу, Інтернету речей і штучного інтелекту потребували від юридичної науки пошуку нових моделей, іноді раніше не відомих правовій доктрині, які не

© Ольга Сімсон, 2018

вписувалися у стандарти правового регулювання. Виклик відбувався також з боку ІТ-галузі, яка стрімко розвивалась і потребувала нового класу фахівців, здатних забезпечити якісне супроводження діяльності компаній та стартап проектів у цій сфері.

Останнім часом зростає кількість зарубіжних¹ і вітчизняних² досліджень, присвячених ІТ-праву. Магістерські програми з права інформаційних технологій викладають у кращих університетах Європи та Сполучених Штатів Америки (далі – США). В Україні програми з ІТ-права пропонують у Харкові, Львові й Києві – містах-лідерах із розвитку індустрії інформаційних технологій. Формується новий напрям ІТ-практики у діяльності юридичних фірм та *Legal Tech* рух³, мета якого полягає у перегляді традиційних уявлень про надання юридичних послуг за рахунок впровадження інформаційних технологій. *Legal Tech* – це нова галузь юридичного бізнесу, що утворилася на межі права й технологій та фактично являє собою стартапи, які спеціалізуються на автоматизації процесів надання юридичних послуг, он-лайн сервісах, смарт-контрактах, смарт-формах юридичних документів, ботах-юристах та ін. *Legal Tech* може, врешті, реалізуватися в електронне правосуддя та електронні суди. Таким чином, закладається потужне підґрунтя для аналізу ІТ-права як феномена, його природи, структури й специфіки з погляду теорії та практики.

Мета дослідження полягає в аналізі сучасних підходів до визначення ІТ-права в українському та міжнародному вимірах, їх узагальнення для формування можливого розуміння права інформаційних технологій, або ІТ-права.

В іноземній літературі складно віднайти визначення ІТ-права, воно формулюється через сфери його регулювання. Достатньо часто дослідники⁴ прив'язують ІТ-право до сфери цифрового бізнесу, фактично оминаючи публічно-правові відносини, відтак, під предметну сферу потрапляють ІТ-контракти, структурування бізнесу в галузі інформаційних технологій, відносини інтелектуальної власності, аутсорсинг, хмарні технології, ведення бізнесу в Інтернеті, захист даних і конфіденційність.

¹ Ian J Lloyd, *Information Technology Law* (6th edn, OUP 2011); Andrew Murray, *Information Technology Law: The Law and Society* (3rd edn, OUP 2016); Diane Rowland and Uta Kohl and Andrew Charlesworth, *Information Technology Law* (5th edn, Routledge 2016); Gene K Landy and Amy J Mastrobattista, *The IT Digital Legal Companion: A Comprehensive Business Guide to Software, IT, Internet, Media and IP Law* (1st edn, Syngress 2008); Jon Fell and others, *IT Law: An Iseb Foundation* (1st edn, BCS 2007); Jeremy Holt and Jeremy Newton, *A Manager's Guide to IT Law* (BCS, The Chartered Institute for IT 2011); Dr Jyoti Rattan, *Cyber Laws & Information Technology (For LL.B.)* (6th edn, Bharat Law House Pvt Ltd 2017).

² И Полякова, *Право + IT = Бизнес-пути Юридические решения для бизнеса в сфере IT* (ФЛП Марченко 2016); Тарас Бачинський та інші, *Основи IT-права* (Тарас Бачинський ред, 2-ге вид, Юрінком Інтер 2017); Євген Харитонов та Олена Харитонова (ред), *IT-право: теорія та практика* (Фенікс 2017); Олександра Яворська (ред), *IT-право* (Видавництво "Левада" 2017).

³ Єгор Желтухін, 'Legal tech: на межі права та технологій' *Юридична газета* (Київ, 6 Червень 2017) 20-4.

⁴ Landy and Mastrobattista (n 1); Holt and Newton (n 1).

Деякі роботи з ІТ-права⁵ охоплюють питання інформаційної безпеки, електронних послуг та електронної комерції, електронного урядування і можливостей управління Інтернетом. Іноді дослідження з ІТ-права⁶ включають також публічно-правові питання регулювання кіберпростору та кібербезпеки, форензики, захисту персональних даних і прайвасі.

В українських виданнях дослідники намагаються надати класичне визначення ІТ-праву як галузі та віднайти їй місце у системі національного права. Професор О. Яворська закликає не фетишизувати, не вводити в ранг святого та непорушного галузевий підхід заради абстрактної чистоти предмета та методу правового регулювання⁷. Очевидно, заперечення нових галузей права на підставі того, що вони не мають власного особливого методу є просто шкідливим для розвитку права взагалі. Беручи до уваги подібні міркування, складається хибне враження, що нові сфери спортивного, медичного, інформаційного, ІТ-права утворюються поза межами права, у якійсь паралельній реальності. Іноді видається, що правники намагаються “відхреститися” від викликів, які ставить перед ними нова соціально-економічна формація, захищаючись від цього за допомогою догм і юридичних традицій. Одну таку догму відтворює саркастичне висловлювання середини минулого століття про те, що ‘шлях виникнення нових галузей призведе до появи трамвайно-тролейбусного, банно-прального і бакалійно-гастрономічного права’, яку досі люблять цитувати та інтерпретувати в різних варіаціях у сучасних дослідженнях⁸.

Зважаючи на відсутність самостійного предмета та методу, нові галузі відносять лише до комплексних галузей законодавства. Іноді доходить до радикальних міркувань, у яких висловлюється думка про те, що ІТ-права, так само й Інтернет-права, інформаційного права, як галузей не існує⁹, але найбільш поширені судження про те, що ІТ-право є комплексною галуззю законодавства¹⁰ або тотожне ІТ-законодавству і являє собою ‘позірну (уявну) сукупність норм, що регулюють відносини, тим чи іншим поєднані зі створенням і використанням інформаційних технологій’¹¹.

Сукупність поглядів на ІТ-право умовно можна згрупувати у *три основні підходи*. *Перший* – у ІТ-праві вбачається, по-суті, правове регулювання економічної галузі ІТ або ще вужче – правове забезпечення

⁵ Murray (n 1).

⁶ Rattan (n 1).

⁷ Яворська (n 2) 11.

⁸ Л Галесник, ‘О проблемах системы права’ (1957) 2 Советское государство и право 108.

⁹ Бачинський (n 2) 18.

¹⁰ Яворська (n 2) 16.

¹¹ Харитонов, Харитонova (n 2) 44.

діяльності суб'єктів ІТ-бізнесу. Незважаючи на кризові явища в економіці, зростання ІТ-сектора становить 7%, а загалом ринок ІТ-послуг за останні 6 років виріс у три рази. Україна займає лідерські позиції з ІТ-фрілансу серед країн Східної Європи, контролюючи 33% ринку. Згідно з даними аудиторської компанії *PricewaterhouseCoopers* Україна в напрямі ІТ-аутсорсингу посідає 25 місце серед найкращих у світі. За результатами 2016 р. ринок ІТ-послуг зріс до 2,9 млрд дол., що становить 4% ВВП. ІТ-галузь займає третю позицію в Україні за рівнем експорту послуг, основним замовником яких (54%) залишаються США. У структурі ринку 80% – це експортні компанії, понад 60% із яких працює за моделлю аутсорсингу, а близько 30% являють собою продуктові компанії.

У такому ракурсі ІТ-право обслуговує успішну економічну галузь, що демонструє швидкі темпи зростання та проявляється у вигляді відповідної індустріальної практики юридичних компаній і спеціалізації підготовки юристів. Виникають навчальні програми з підготовки юристів за спеціалізацією ІТ, які у майбутньому мають “підвищити якість юридичного супроводу ІТ-бізнесу”¹². До сфери вивчення, що охоплюється ІТ-правом, підпадають актуальні питання структурування бізнесу, оподаткування, спеціальних умов і контрактів, а також інтелектуальної власності в галузі інформаційних технологій. ІТ-права за такого підходу як галузі права не існує, термін застосовується умовно – йдеться фактично про специфіку застосування відомих правових інститутів і норм приватного та публічного права до сфери інформаційних технологій.

Другий підхід до визначення ІТ-права передбачає врахування змін, що відбуваються у правовому регулюванні суспільних відносин, пов'язаних із їх диджиталізацією. Ці зміни втілюються у формі масиву спеціальних законодавчих актів в інформаційній сфері, які прийнято охоплювати інформаційним або ІТ-правом. Представники такого нормативістського підходу заявляють про нову комплексну галузь законодавства, що регулює інформаційні відносини. Недоліки такого підходу полягають у тому, що правова наука виконує пасивну роль коментатора чинного законодавства і стає вторинною щодо нього. Сфера ІТ-права звужується до уже врегульованих на сьогодні відносин, не пропонуючи моделі для нових відносин, які стрімко розвиваються. Прикладом можуть слугувати відносини з використання криптовалюти, які дуже швидко поширюються, але залишаються поза межами законодавства. Врешті, формується негативне ставлення до ‘ідеалізації ІТ-схем організації бізнесу, результатів

¹² Іван Городиський, ‘Український католицький університет почне готувати професійних ІТ-юристів’ (*MediaSapiens*, 8 Вересень 2016) <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/education/uku_pochne_gotuvati_profesiynikh_ityuristiv_u_mezhakh_kursu_e_tri_stipendii/> дата звернення 20 Листопад 2017.

застосування технології *Blockchain*, реабілітації криптовалют, укладення смарт-контрактів тощо¹³.

Третій підхід надає можливість ґрунтовно проаналізувати нові явища у суспільстві, тому вбачається перспективним. За такого підходу: ІТ-право розглядається не просто як купа спеціалізованого законодавства, яке регулює відносини у сфері інформаційних технологій; наявне намагання проаналізувати вплив цих інформаційних технологій на суспільну реальність, що може, врешті-решт, змінити саме право і його дію (дію правових норм). У контексті наведеного варто розглянути проблеми, які вже висуває передова юридична спільнота. М. Лемлі, будучи одним із найбільш прогресивних представників юридичної науки, описує, як впливає на право виникнення і активний розвиток віртуальної та доповненої реальності¹⁴. Віртуальна реальність (*Virtual Reality, VR*) – комп'ютерна симуляція реальності або відтворення технічними засобами об'єктів, суб'єктів і взаємовідносин між ними, що передається користувачеві через систему його відчуттів. Віртуальна реальність імітує як вплив, так і реакцію на вплив. Доповнена реальність (*Augmented Reality, AR*) – це технологія, що накладає змодельовані комп'ютером шари покращення на існуючу реальність. Основна мета – зробити її більш виразною, багатогранною та яскравою.

Учений доводить, що віртуальні й доповнені реальності створюють можливість для психологічного впливу на людину за допомогою ІТ, вказані технології можуть бути застосовані для погроз, уведення в оману, впритул до фізичного насильства та віртуального зґвалтування. Віртуальна реальність змінює уявлення про злочин, його кваліфікацію та механізм реалізації юридичної відповідальності. Віртуальна реальність суттєвим чином може обмежувати права користувачів на недоторканність приватного життя, власності чи свободи. Крім проблем публічно-правового характеру, технології *VR* та *AR* можуть впливати на приватноправові відносини. Так, вказані технології дають змогу проводити переговори, укладати контракти, у зв'язку з чим постає питання про їх юридичну значущість і наслідки. При цьому користувачі можуть застосовувати аватари (засіб ідентифікації суб'єкта) інших користувачів або чуже ім'я та іншим чином порушувати конфіденційність і захист персональних даних. Указані технології змушують замислитися над ментальним та вісцеральним сприйняттям своїх дій, поведінки і взаємодії з реальним світом.

¹³ Євген Харитонов, 'Інформаційне суспільство та ІТ-сфера: шляхи впорядкування' (2017) 26 Часопис цивілістики 7.

¹⁴ Mark A Lemley and Eugene Volokh, 'Law, Virtual Reality, and Augmented Reality' (SSRN, 17 March 2017) <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2933867> accessed 25 November 2017.

Представник вітчизняної юридичної школи О. Радутний вивчає проблеми розвитку штучного інтелекту (*Artificial Intelligence, AI*), суперінтелекту (*Super Artificial Intelligence, SAI*) та їх вплив на кримінальне право. Проаналізувавши відомі прецеденти та резолюцію Європарламенту¹⁵ про правовий статус роботів як “електронної особистості”, “електронної особи”, яка, зокрема, здатна нести майнову цивільно-правову відповідальність, учений сформулював гіпотезу, згідно з якою такі “особи” здатні до самовдосконалення, вони отримують можливість усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій та їх наслідки і, врешті, нести кримінальну відповідальність як суб’єкти злочину¹⁶. На думку І. Маска, ‘штучний інтелект являє собою найбільшу загрозу для майбутнього, а тому найважливіше завдання полягає в адекватному регулюванні й контролі цієї технології’¹⁷.

Ще однією технологією, що змінює реальність, є Інтернет речей (*Internet of Things, IoT*) – мережі, де об’єкти або пристрої обмінюються даними між собою і можуть управлятися автоматично, без втручання людини. Відповідно до результатів дослідження *Juniper Research* кількість підключених IoT-пристроїв до 2021 р. досягне 46 млрд. “Розумні речі” підключаються до мереж передачі даних і допоможуть в управлінні містом та моделюванні сценаріїв можливих подій. На платформі будуть відпрацьовуватися сценарії подій у реальному житті – затори, пожежі, мітинги тощо. Щоб стати частиною платформи, потрібно буде завантажити додаток, який підключить власника пристрою до сервера. У відносинах з платформою застосовуються технології блокчейну, а передача даних регулюється смарт-контрактами (контрактами, які застосовуються у децентралізованому середовищі на базі електронного алгоритму із залученням криптовалюти). Завдяки їм система отримує об’єктивні відомості про дотримання умов усіма сторонами. Найцікавіше в блокчейні те, що він створює *trust networks* – мережі, в яких усі один одному вірять, такі собі фідучіарні відносини, які тривають завдяки прозорому механізму, де можна спостерігати, що відбувається всередині будь-якого процесу.

Технологія блокчейну максимально проста – це величезна база даних загального користування, яка функціонує без централізованого керівництва.

¹⁵ ‘Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))’ (*European Parliament*, 16 February 2017) <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-ТА-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>> accessed 28 November 2017.

¹⁶ Олександр Радутний, ‘Artificial intelligence (штучний інтелект) та інші загрози (кримінально-правовий вимір)’ *IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні: II Міжнародна науково-практична конференція* (НУ “Львівська політехніка” 2017) 166-180.

¹⁷ Кирилл Иртлач, ‘Илон Маск: “Искусственный интеллект рано или поздно прикончит всех нас”’ (*ITC.ua*, 24 Листопад 2017) <<https://itc.ua/blogs/ilon-mask-iskusstvennyiy-intellekt-rano-ili-pozdno-prikonchit-vseh-nas/>> дата звернення 28 Листопад 2017.

У випадку з криптовалютою перевіркою транзакцій займаються так звані майнери – учасники системи, які підтверджують справжність учинених дій, а потім формують із записів транзакцій блоки. Оскільки власне процес майнінгу пов'язаний зі складними математичними завданнями, майнери повинні мати у своєму арсеналі досить потужні комп'ютери. У руках цих учасників і знаходиться розподілена база даних, що складається з “ланцюжка блоків”. Винагородою для майнерів за запис нового блоку в блокчейн є токени. Вартість tokenів, що емітуються, визначається ефективністю блокчейну у виконанні якої-небудь корисної функції. Такою функцією можуть бути записи переміщень криптовалюти біткоінів між гаманцями користувачів. Якщо врахувати величезну кількість майнерів, складно буде уявити можливість знищення біткоіну або виправлення даних про його транзакції. Розподілений характер бази даних на основі технології блокчейну дає змогу контролювати достовірність транзакцій без нагляду будь-яких фінансових регуляторів. В ідеальній моделі, коли технологія блокчейну уводиться в правове поле, контроль з боку банків, державних органів, аудиторів та інших суб'єктів фінансового ринку непотрібний, зникає необхідність у юристах, нотаріусах і гарантах виконання зобов'язань.

У блокчейн-середовищі використовується смарт-контракт (*Smart contract*), який, по суті, являє собою комп'ютерний алгоритм, призначений для укладання і підтримки контрактів, які виконуються самостійно. Такі контракти записуються у вигляді коду, що існує в розподіленому реєстрі – блокчейні, який підтримується і управляється мережею комп'ютерів. Смарт-контракти надають можливість виконувати надійні та конфіденційні транзакції без участі зовнішніх посередників в особі банків чи державних органів. Окрім того, такі транзакції простежуються, вони прозорі та незворотні. Смарт-контракти не тільки містять інформацію про зобов'язання сторін і санкції за їх порушення, а й самі автоматично забезпечують виконання всіх умов договору.

Технології, наведені у цій статті, є наочними прикладами нових, невідомих раніше відносин. Їхнє здійснення можливе тільки із застосуванням технічних та апаратних засобів, іноді – за відсутності безпосередньої участі людини, а їх запровадження кардинально змінює методологію правового регулювання. Про вплив описаних процесів диджиталізації на сферу приватного права йдеться, зокрема, у роботі М. Фріса “Людина проти машини: використання *Legal Tech* для оптимізації верховенства права”¹⁸, але на більшість запитань відповісти поки що неможливо.

¹⁸ Martin Fries, ‘Man versus Machine: Using Legal Tech to Optimize the Rule of Law’ (SSRN, 24 September 2016) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2842726 accessed 29 November 2017.

Висновки. Наведене дає підстави зазначати про сучасну галузь ІТ-права, що асоціюється з новими суспільними відносинами, які відбуваються із застосуванням інформаційних технологій.

По-перше, їх предметом є відносини у цифровому середовищі, а об'єктом – нематеріальне благо, тобто інформація в електронному вигляді, обробка якої відбувається з використанням інформаційних технологій у глобальних і локальних інформаційних системах. Методологія ІТ-права, основою для якого є приватне право, змінюється під впливом інформаційних технологій і проявляється в інших принципах, які потребують окремого дослідження. Ці зміни пов'язані з відсутністю у класичному розумінні сторін, а відповідно, їх рівності; принципи розумності, добросовісності та справедливості потребують переосмислення щодо відносин за участю електронних осіб чи штучного інтелекту або автоматизованих систем, які самі відтворюють певні функції замість людини.

По-друге, відносини у сфері ІТ-права складаються на стику технології та права, а відтак, є міждисциплінарними, їх дослідження, викладання та регулювання потребують не тільки юридичних, а й технічних знань.

По-третє, ці відносини глобальні, тому неможливо будувати їх регулювання, спираючись тільки на національне законодавство, що суттєво поступається регуляторним актам розвинених країн. Великого значення набуває іноземна практика, особливо англо-американської правової системи, яка вводить нові конструкції, не властиві класичному праву Європи, зокрема України. Прецеденти виникають і в інших правових системах країн, які провадять передову політику розвитку ІТ-технологій. Так, у Королівстві Саудівська Аравія нещодавно робот Софія отримала громадянство. При цьому їй дозволяється ігнорувати норми ісламського світу, які зобов'язують жінок носити хіджаб і з'являтися в громадських місцях тільки у супроводі чоловіка.

Проривом може слугувати приклад Республіки Білорусь, у якій 21 грудня 2017 р. було прийнято Декрет № 8 “Про розвиток цифрової економіки” (далі – Декрет), що створює сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності у сфері ІТ та високих технологій. Декрет створює правову основу для обороту цифрових валют і токенів, заснованих на технології блокчейну, легалізує окремі інститути англійського права, зокрема опціонні договори, договори конвертованої позики, угоди про уникнення конкуренції (*NCA, non-competition agreement*), угоди з відповідальністю за переманювання співробітників (*NSA, non-solicitation agreement*) і вводить інші засоби, спрямовані на спрощення структурування правочинів із іноземним капіталом. Узагалі Декрет спрямований на залучення інвестицій і підтримку компаній, зайнятих у найбільш

перспективних галузях – розробці безпілотного транспорту, штучного інтелекту, цифрових валют тощо.

Урешті, останній висновок у межах проведеного дослідження хотілося б зробити щодо співвідношення ІТ- та інформаційного права. Різниця між інформаційним та ІТ-правом не є суто термінологічним різночитанням, вона стосується змісту відносин, які регулюються. О. Баранов розглядає інформаційне право як галузеву юридичну науку, що вивчає сукупність норм, які регулюють інформаційні відносини у суспільстві, що відносяться до інформаційної діяльності в цілому¹⁹. Інформаційне право – більш широка категорія за сферою правового регулювання, охоплює відносини, об'єктом яких є інформація як ресурс у будь-якому, зокрема й неелектронному (паперовому) вигляді, прикладом чого можуть слугувати класичні реєстри та бібліотеки. Також до інформаційного права можна віднести класичні питання, пов'язані з реалізацією особистого майнового права на інформацію або інших подібних інформаційних прав, свободи інформації та паперових ЗМІ, що регулюється інститутом медіа-права, відносини захисту прайвасі, персональних даних, конфіденційної інформації та інформації обмеженого доступу в моделі минулого століття, які не пов'язані із застосуванням інформаційних технологій.

В інформаційному праві на відміну від ІТ-права акцент зроблено на публічні відносини і публічно-правові норми, що регулюють систему управління інформацією в державі, цензуру, доступ до публічної інформації тощо. Результатом такого підходу стало “політичне рішення” про об'єднання інформаційного права з галузями публічного права в номенклатуру наукових спеціальностей в Україні під шифром “12.00.07: теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”, наслідуючи досвід Російської Федерації, де останнім часом формуються традиції обмеження обороту інформації, доступу в Інтернет, контролю за поширенням інформації та використанням її з метою ведення гібридної війни.

Фактично з розвитком інформаційних технологій межі й відмінності між ІТ- та інформаційним правом стираються. В літературі з інформаційного та ІТ-права досліджуються однакові проблеми з тією лише різницею, що у виданнях ХХ ст. більшою мірою застосовується назва “інформаційне право”, а в публікаціях ХХІ ст. – “право інформаційних технологій”, або “ІТ-право”. Таким чином, вживання терміна “ІТ-право” є більш сучасним, відповідає духу епохи (як і вживання терміна “цифрове право” (*Digital Law*)), а зведення його винятково до інституту інформа-

¹⁹ О. Баранов, *Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи* (Видавничий дім “СофтПрес” 2005) 51.

ційного права не відповідало б дійсності. ІТ-право має приватноправову основу, природою якої є його соціальна основа – клас ІТ-фахівців, які не сприймають будь-якого примусу, вертикалі та прагнуть максимальної свободи у використанні інформації й доступі до неї, однак це не означає, що сфера ІТ – не комплексна.

Таким чином, концепція ІТ-права може стати альтернативою інформаційному праву в нових умовах. До структури галузі ІТ-права в такому разі поряд із приватними відносинами електронної комерції та ІТ-договорів, структурування ІТ-бізнесу і супроводження стартап-проектів, захисту інтелектуальної власності та конфіденційної інформації у локальних і глобальних інформаційних мережах справедливо буде включити й публічні відносини у сферах електронного урядування, кіберзлочинності та кібербезпеки. Ця проблематика, не будучи включеною до предметного ядра, дасть змогу розвивати граничні дослідження, побачити як позитивні зрушення, так і загрози розвитку інформаційних відносин, віднайти адекватні моделі регулювання, не заперечуючи та не стримуючи розвиток ІТ-технологій.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Fell J and others, *It Law: An Iseb Foundation* (1st edn, BCS 2007) (in English).
2. Holt J and Newton J, *A Manager's Guide to IT Law* (BCS, The Chartered Institute for IT 2011) (in English).
3. Landy G K and Mastrobattista A J, *The IT Digital Legal Companion: A Comprehensive Business Guide to Software, IT, Internet, Media and IP Law* (1st edn, Syngress 2008) (in English).
4. Lloyd I J, *Information Technology Law* (6th edn, OUP 2011) (in English).
5. Murray A, *Information Technology Law: The Law and Society* (3rd edn, OUP 2016) (in English).
6. Rattan J, *Cyber Laws & Information Technology (For LL.B.)* (6th edn, Bharat Law House Pvt Ltd 2017) (in English).
7. Rowland D and Kohl U and Charlesworth A, *Information Technology Law* (5th edn, Routledge 2016) (in English).
8. Baranov O, *Informatsiine pravo Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy [Information Law of Ukraine: Current State, Issues, and Prospects]* (Vydavnychiy dim "SoftPres" 2005) 51 (in Ukrainian).
9. Poljakova I, *Pravo + IT = Biznes-puti Juridicheskie reshenija dlja biznesa v sfere IT [Law + IT = Business Ways Legal Solutions for Business in the IT-Sector]* (FLP Marchenko 2016) (in Russian).

Edited books

10. Bachynskiy T ta inshi, *Osnovy IT-prava [Foundations of IT-Law]* (Taras Bachynskiy red, 2-he vyd, Yurinkom Inter 2017) (in Ukrainian).
11. Kharytonov Ye ta Kharytonova O (red), *IT-pravo: teoriia ta praktyka [IT-Law: Theory and Practice]* (Feniks 2017) (in Ukrainian).
12. Yavorska O (red), *IT-pravo [IT-Law]* (Vydavnytstvo “Levada” 2017) (in Ukrainian).

Articles

13. Galesnik L, ‘O problemah systemy prava’ [‘On the Issues of the System of Law’] (1957) 2 *Sovetskoe gosudarstvo i pravo* 108 (in Russian).
14. Kharytonov Ye, ‘Informatsiine suspilstvo ta IT-sfera: shliakhy vporiadkuvannia’ [‘Information Society and IT-Sector: Ways of Harmonization’] (2017) 26 *Chasopys tsyvilistyky* 7 (in Ukrainian).

Conference papers

15. Radutnyi O, ‘Artificial intelligence (shtuchnyi intelekt) ta inshi zahrozy (kryminalno-pravovyi vymir)’ [‘Artificial Intelligence and Other Threats (from the Criminal Law Perspective)’] *IT-pravo: problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini: II Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia [IT-Law: Development Issues and Prospects in Ukraine: Second Scientific and Practical Conference]* (NU “Lvivska politekhnika” 2017) (in Ukrainian).

Websites

16. Fries M, ‘Man versus Machine: Using Legal Tech to Optimize the Rule of Law’ (*SSRN*, 24 September 2016) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2842726 accessed 29 November 2017 (in English).
17. Lemley M A and Volokh E, ‘Law, Virtual Reality, and Augmented Reality’ (*SSRN*, 17 March 2017) <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2933867> accessed 25 November 2017 (in English).
18. ‘Resolution with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL))’ (*European Parliament*, 16 February 2017) <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0051+0+DOC+XML+V0//EN>> accessed 28 November 2017 (in English).
19. Horodyskyi I, ‘Ukrainskyi katolytskyi universytet pochno hotuvaty profesiynykh IT-yurystiv’ [‘The Ukrainian Catholic University Will Start Training Professional IT-Lawyers’] (*MediaSapiens*, 8 Veresen 2016) <http://osvita.mediasapiens.ua/media-prosvita/education/uku_pochne_gotuvati_profesynikh_ityurystiv_u_mezhakh_kursu_e_tri_stipendii/> accessed 20 November 2017 (in Ukrainian).

Blogs

20. Irtlach K, ‘Ilon Mask: “Iskusstvennyj intellekt rano ili pozdno prikonchit vseh nas”’ [‘Elon Musk: “Sooner or Later Artificial Intelligence Will Destroy Us All”’] (*ITCua*, 24 Nojabr’ 2017) <<https://itc.ua/blogs/ilon-mask-iskusstvennyiy-intellekt-rano-ili-pozdno-prikonchit-vseh-nas/>> accessed 28 November 2017 (in Russian).

Newspaper articles

21. Zheltukhin Ye, ‘Legal tech: na mezhi prava ta tekhnolohii’ [‘Legal tech: At the Intersection of Law and Technologies’] *Yurydychna hazeta* (Kyiv, 6 Cherven 2017) (in Ukrainian).

IT-LAW FROM THE PERSPECTIVE OF THEORY AND PRACTICE,
LEARNING AND TEACHING APPROACHES

ABSTRACT. The rapid development of IT-technologies and the IT-industry gives rise to new challenges for legal science and practice. As a response to these challenges, information technology law or IT-law is being formed, and it needs legal analysis from the perspective of theory as well as in terms of finding a solution for specific application tasks. So far, international and Ukrainian publications do not offer a unified approach for understanding IT-law, and therefore there is a need to explore it as a new phenomenon.

The purpose of this article is to analyze modern approaches defining IT-law in the Ukrainian and international dimensions, and to generalize them with the aim of forming a possible understanding of information technology law in the process of teaching and scientific research.

The author has formulated three approaches to the IT-law definition and its vision as one of the most promising areas of development in modern legal science and specialized training of competitive legal professionals of the Legal Tech generation. The author also identifies its place in the system of law and the relation to information and digital law.

Based on the conducted research it is proved that IT-law has all the chances to become an independent branch of law with its specific subject-matter, methodology, object and subject structure and regulatory principles. The specific features of IT-law in the new era are identified and the prospects are seen for the development of its separate institutions in the near future both in Ukraine and abroad.

KEYWORDS: IT-law; information law; digital law; information technologies; law and technologies; Legal Tech.